

DERLEME / REVIEW ARTICLE

İstanbul Esenyurt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi / İESÜN Sağ Bil Derg
Istanbul Esenyurt University Journal of Health Sciences / IESUN Health Sci J
ISSN: 3023-5049

DOI: <https://doi.org/10.67801/iesujhs.2016546>

TEK EBEVEYNLİ AİLELERDE KIRILGANLIK VE HAYATTA KALMA STRATEJİLERİ: SOSYOLOJİK BİR DEĞERLENDİRME

Gülay ORUÇ¹

¹ Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, ORCID: [0000-0003-1653-9003](https://orcid.org/0000-0003-1653-9003)

Geliş Tarihi / Received: 12.08.2026, Kabul Tarihi / Accepted: 15.08.2026, Yayın Tarihi / Published: 31.08.2026

ÖZ

Bu çalışma, tek ebeveynli ailelerin gündelik yaşamlarını sürdürürken geliştirdikleri hayatta kalma stratejilerini sosyolojik bir bakışla inceleyen tematik anlatısal bir derlemedir. Tek ebeveynlik; aile kurumundaki dönüşüm, sınıfsal eşitsizlikler, toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü, bakım emeğinin örgütlenmesi, güvencesiz istihdam, sosyal dışlanma ve refah düzenlemeleriyle ilişkili bir toplumsal konum olarak ele alınmıştır. Bulgular üç düzeyli bir analitik modelle değerlendirilmiştir: mikro düzeyde bütçe, bakım, zaman ve aile içi roller; ilişkisel düzeyde akrabalık, arkadaşlık, komşuluk ve kurumsal bağlantılar; yapısal düzeyde emek piyasası, toplumsal cinsiyet düzeni, bakım rejimi ve sosyal politika incelenmiştir. İncelenen çalışmalar, tek ebeveynli hanelerin bu düzeyler arasında kaynakları harekete geçirerek etkin pratikler geliştirdiklerini; ancak söz konusu pratiklerin gelir, mülkiyet, bakım hizmetleri, sosyal ağlar ve toplumsal cinsiyet normları tarafından sınırlandırıldığını göstermektedir. Bu nedenle hayatta kalma stratejileri, tek ebeveynlerin özneleşme kapasitesi ile onları kuşatan yapısal sınırlılıkların kesişiminde oluşan ilişkisel toplumsal pratikler olarak değerlendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Tek ebeveynli aile, hayatta kalma stratejileri, yoksulluk, toplumsal cinsiyet, sosyal destek ağları.

VULNERABILITY AND SURVIVAL STRATEGIES IN SINGLE-PARENT FAMILIES: A SOCIOLOGICAL ASSESSMENT

ABSTRACT

This thematic narrative review examines, from a sociological perspective, the survival strategies developed by single-parent families in sustaining everyday life. Single parenthood is conceptualized as a social position shaped by transformations in the family institution, class inequalities, the gendered division of labour, the organization of care, precarious employment, social exclusion, and welfare arrangements. The literature is interpreted through a three-level analytical model: household budgets, care, time, and family roles at the micro level; kinship, friendship, neighbourhood, and institutional ties at the relational level; and labour markets, gender order, care regimes, and social policy at the structural level. The review shows that single-parent households actively mobilize resources across these levels, while their strategies remain constrained by income, property, care services, social networks, and gender norms. Survival strategies should therefore be understood as relational social practices formed at the intersection of agency and structural constraints.

Keywords: Single-parent family, survival strategies, poverty, gender, social support networks.

Sorumlu Yazar: Gülay ORUÇ, Sakarya University, Institute of Social Sciences, Department of Sociology, Sakarya, Türkiye.
E-mail: gulay.oruc@ogr.sakarya.edu.tr

Cite as: Oruç, Oruç G, Tek ebeveynli ailelerde kırılabilirlik ve hayatta kalma stratejileri: Sosyolojik bir değerlendirme. İstanbul Esenyurt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 2026;4(2):70-83.

©Copyright 2023 by the İstanbul Esenyurt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi.

İESÜN Sağ Bil Derg 2023 OPEN ACCESS

GİRİŞ

Aile, bireyin toplumla ve sosyal çevreyle ilişki kurmasını sağlayan; kültürün kuşaklara aktarılması, sosyalleşme, ekonomik dayanışma, korunma, bakım ve duygusal güven gibi işlevleri yerine getiren temel bir toplumsal kurumdur (Murdock, 1949; Turan, 2011). Birey ilk toplumsal deneyimlerini aile içinde kazanmakta; toplumun değerleri, normları ve davranış kalıpları aile aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Bununla birlikte aile değişmez ve tek biçimli bir yapı değildir. Sanayileşme, kentleşme, göç, teknolojik gelişmeler, üretim ilişkilerindeki değişim, kadınların çalışma yaşamına daha fazla katılması, bireyselleşme ve evlilik örüntülerindeki dönüşüm aile yapısını ve aile içi ilişkileri etkilemiştir (Timur, 1972; Turan, 2011). Geleneksel geniş ailenin bazı işlevleri zayıflarken çekirdek aile ve farklı aile biçimleri daha görünür hâle gelmiş; ancak akrabalık ilişkileri tamamen ortadan kalkmamıştır. Aynı hanelerde yaşayan aileler arasında ekonomik destek, çocuk bakımı, bilgi paylaşımı ve gündelik yardımlaşmanın sürmesi, özellikle kırılgan haneler açısından sosyal destek ağlarının önemini koruduğunu göstermektedir (Timur, 1972). Bu dönüşümün görünür sonuçlarından biri de farklı nedenlerle yalnız kalan annenin ya da babanın çocuk veya çocukların sorumluluğunu büyük ölçüde tek başına üstlendiği tek ebeveynli ailelerin toplumsal görünürlüğünün artmasıdır (Bumpass ve Raley, 1995; Macklin, 1980).

Tek ebeveynli aileler boşanma veya ayrılık, ölüm, terk edilme, kaybolma, hapis, uzun süreli ayrı yaşama ya da tercihe bağlı tek ebeveynlik gibi farklı süreçler sonucunda oluşmaktadır. Bu nedenler aynı hane biçimi içinde değerlendirilse de ailelerin yaşadığı geçişin ve karşılaştığı sorunların niteliğini farklılaştırmaktadır (Burgess, 1970; Hill, 1986). Boşanma sonrasında ekonomik kaynakların, bakım sorumluluklarının ve aile içi rollerin yeniden düzenlenmesi gerekirken ölüm sonucunda oluşan tek ebeveynlikte bu süreçte kayıp deneyimi de eşlik etmektedir. Terk, kaybolma ve zorunlu ayrılık durumları belirsizliği artırabilmekte; tercihe bağlı tek ebeveynlik ise toplumsal kabul ve destek ilişkileri bakımından farklı deneyimler doğurabilmektedir. Tek ebeveynli hanelerde gelir sağlama, çocuk bakımı, ev işleri ve gündelik karar alma sorumluluklarının tek yetişkinde yoğunlaşması zaman ve kaynaklar üzerindeki baskıyı artırabilmektedir. Bununla birlikte ekonomik kırılganlık tek ebeveynliğin değişmez bir sonucu değildir; ebeveynin geliri, çalışma koşulları, çocuk sayısı, bakım hizmetlerine erişimi, kamusal transferler ve sosyal destek ağları bu süreci farklılaştırmaktadır (Duncan ve Rodgers, 1987; Hanson, 1986). Özellikle tek anneli ailelerde ücretli çalışma ile ücretsiz bakım emeğinin aynı kişide birleşmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin hane içindeki sonuçlarını daha görünür hâle getirmektedir (Çağatay, 1998; Ulutaş, 2009). Bu nedenle tek ebeveynli aileleri homojen, “eksik” veya yalnızca sorun üreten bir kategori olarak değerlendirmek, hem aileler arasındaki farklılıkları hem de geliştirdikleri güçleri görünmez kılmaktadır (Richards ve Schmiedege, 1993).

Tek ebeveynli aileler karşılaştıkları güçlükler karşısında yalnızca yardım bekleyen edilgen yapılar değildir. Haneler; temel ihtiyaçları önceliklendirme, tüketimi yeniden düzenleme,

gelir kaynaklarını çeşitlendirme, sosyal ağları harekete geçirme, kurumsal desteklere başvurma ve aile içi rolleri yeniden kurma gibi pratikler geliştirmektedir. Hayatta kalma stratejileri, kıt kaynaklar altında gelir, tüketim, emek, zaman ve toplumsal ilişkilerin gündelik yaşamın devamını sağlayacak biçimde düzenlenmesini ifade etmektedir (Moser, 2006; Yusufoglu ve Kızmaz, 2015). Bu çalışma, söz konusu stratejileri mikro düzeyde bütçe, bakım, zaman ve aile içi roller; ilişkisel düzeyde akrabalık, arkadaşlık, komşuluk ve kurumsal bağlantılar; yapısal düzeyde ise emek piyasası, toplumsal cinsiyet düzeni, bakım rejimi ve sosyal politika üzerinden incelemektedir. Tematik anlatısal derlemenin amacı, tek ebeveynlerin gündelik etkinliği ile ilişkisel kaynaklarını ve yapısal koşullarını aynı analitik model içinde değerlendirmektir. Güdekli’nin (2025) Türkiye’deki lisansüstü tezlerle ilişkin incelemesinde saptanan tek anne odaklı yoğunlaşma ve tek babalara ilişkin sınırlı birikim de literatürdeki toplumsal cinsiyet temelli boşluğu göstermektedir. Çalışma, geçim, bakım, sosyal destek ve kurumsal sınırlılıkların karşılıklı ilişkisini görünür kılarak bu tartışmaya sosyolojik bir katkı sunmaktadır.

Bu bölümde aile, yalnızca bireylerin bir arada yaşadığı özel bir alan olarak değil; kültürel aktarımın, toplumsallaşmanın, bakım emeğinin, ekonomik dayanışmanın ve kuşaklar arası ilişkilerin örgütlendiği tarihsel ve ilişkisel bir kurum olarak ele alınmıştır. Tek ebeveynli ailelerin oluşumu ve karşılaştıkları kırılganlıkların, yalnızca hanede ikinci bir ebeveynin bulunmamasıyla açıklanamayacağı; bu deneyimlerin toplumsal cinsiyet düzeni, emek piyasası, bakım rejimi, sosyal destek ağları ve sosyal politika uygulamalarıyla birlikte şekillendiği ortaya konulmuştur. Bu doğrultuda tek ebeveynli ailelerin gündelik yaşamı sürdürmeye yönelik pratikleri mikro, ilişkisel ve yapısal düzeylerin karşılıklı etkileşimi içinde değerlendirilmiş; hayatta kalma stratejilerinin hem hanelerin eyleme kapasitesini yansıttığı hem de mevcut toplumsal eşitsizlikler tarafından sınırlandırıldığı vurgulanmıştır. Dolayısıyla tek ebeveynliği bireysel bir uyum sorunu veya normatif aile modelinden sapma biçiminde değil, aile kurumunun toplumsal dönüşüm içindeki farklılaşmış görünümünden biri olarak çözümleyebilmek için öncelikle ailenin sosyolojik niteliğinin ve tarihsel değişiminin ele alınması gerekmektedir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu çalışma, tek ebeveynli ailelerin kırılganlıklarını ve hayatta kalma stratejilerini sosyolojik açıdan değerlendiren tematik anlatısal bir derlemedir. Kaynak havuzu, tam metin çalışmalar ile DergiPark, JSTOR ve erişilebilen akademik yayınlarda yer alan makale, kitap, kitap bölümü ve lisansüstü tezlerden oluşturulmuştur. Kaynaklara ulaşılırken Türkçe ve İngilizce olarak “tek ebeveynli aile/single-parent family”, “hayatta kalma stratejileri/survival strategies”, “geçinme stratejileri/livelihood strategies”, “aile dayanıklılığı/family resilience”, “kadın yoksulluğu/feminization of poverty”, “sosyal destek/social support” ve “kent yoksulluğu/urban poverty” kavramlarından yararlanılmıştır. Tarama, sistematik derlemelerdeki tüketici bir arama ve nicel etki büyüklüğü hesabı amacı taşımamış; araştırma sorusuna kavramsal ya da

ampirik katkı sunan çalışmalara yönelik amaçlı ve tematik bir kaynak seçimi izlenmiştir.

Kaynakların seçiminde tam metne erişim, bibliyografik bilgilerin doğrulanabilirliği, tek ebeveynlik deneyimlerine veya hayatta kalma ve geçinme pratiklerine doğrudan katkı sunma, sosyolojik çözümlemeye elverişlilik ve farklı yerel bağlamları görünür kılma ölçütleri dikkate alınmıştır. Yenilenen kayıtlar, künyesi doğrulanamayan eserler ve çalışma amacıyla dolaylı ilişkisi kurulamayan yayınlar değerlendirme dışında bırakılmıştır. Doğrudan tek ebeveynli aileleri incelemeyen kadın yoksulluğu, kent yoksulluğu, enformel çalışma ve mikro kredi araştırmaları yalnızca karşılaştırmalı kavramsal dayanak olarak kullanılmış; bulguları tek ebeveynli ailelere genellenmemiştir. Seçilen çalışmalar önce araştırma bağlamı, örneklemi, yöntemi ve temel bulguları bakımından okunmuş; ardından mikro düzeyde bütçe, bakım, zaman ve aile içi rol düzenlemeleri, ilişkisel düzeyde akrabalık, arkadaşlık, komşuluk ve kurumsal bağlantılar, yapısal düzeyde ise emek piyasası, toplumsal cinsiyet düzeni, bakım rejimi ve sosyal politika eksenlerinde tematik olarak değerlendirilmiştir.

Ailenin Sosyolojik Niteliği ve Değişimi

Aile sosyolojik açıdan yalnızca kan bağı, evlilik veya aynı konutu paylaşma ölçütleriyle tanımlanan özel bir birlik değil; üyeleri arasında bakım, sorumluluk, dayanışma, aidiyet ve kaynak aktarımının kurulduğu ilişkisel bir toplumsal alandır. Murdock (1949), Winch (1952) ile MacIver ve Page (1959) aile tanımlarında birlikte yaşama, ekonomik iş birliği, kuşak ilişkileri ve çocukların yetiştirilmesini öne çıkarırken, Galvin, Bylund ve Brommel (2004) kişilerin kendilerini aile olarak tanımlamalarına ve yaşamlarını paylaşmalarına vurgu yapmaktadır. Bu yaklaşım, aileyi yalnızca biçimsel yapıyla değil, fiilen sürdürülen ilişkiler üzerinden değerlendirmeye imkân verir. Bumpass ve Raley'nin (1995) birlikte yaşama ve haneler arası destek ilişkilerine ilişkin değerlendirmeleri de hukuki statü ile yaşanan aile gerçekliğinin her zaman örtüşmediğini göstermektedir. Dolayısıyla tek ebeveynli aile, iki ebeveynli çekirdek aileden sapmış veya "eksik" bir yapı olarak değil, bakım ve ebeveynlik ilişkilerinin farklı bir hane düzeni içinde örgütlendiği aile biçimi olarak ele alınmalıdır (Burgess, 1970).

Aile, üyelerinin ekonomik gereksinimlerinin karşılanması, çocukların bakımı ve toplumsallaşması, kültürel değerlerin aktarılması ve duygusal desteğin sağlanması gibi birbirleriyle bağlantılı işlevler üstlenmektedir (Murdock, 1949; Winch, 1952). Bununla birlikte aileyi yalnızca uyum ve dayanışma üzerinden açıklamak, hane içindeki emek, otorite ve kaynak dağılımına ilişkin eşitsizlikleri görünmez kılabilir. Çağatay (1998), kadınların hane gelirine, zamana ve karar verme süreçlerine erişiminin toplumsal cinsiyet ilişkileri içinde farklılaştığını; Ulutaş (2009) ise ücretsiz ev içi emek ile bakım faaliyetlerinin görünmezleştirilmesinin kadın yoksulluğunu derinleştirdiğini vurgulamaktadır. Risman ve Park'ın (1988) bulguları da bakım, disiplin ve ebeveynlik rollerinin biyolojik cinsiyetin değişmez sonuçları olmadığını, hane içi iş bölümü ve gündelik etkileşimler içinde yeniden kurulabildiğini göstermektedir. Tek ebeveynli ailelerde gelir sağlama ve bakım sorumluluğunun çoğunlukla aynı kişide birleşmesi, ailenin

dayanışma işleviyle birlikte güç, emek ve zaman dağılımının da incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Aile yapısı, üretim ilişkileri ve toplumsal kurumlarda meydana gelen değişimlerden bağımsız değildir. Sanayileşme ve kentleşmeyle ücretli emeğin yaygınlaşması, kırdan kente göç, eğitim olanaklarının genişlemesi, kadınların çalışma yaşamındaki konumunun değişmesi ve bireyselleşme, aile içindeki rol ve sorumlulukların yeniden müzakere edilmesine yol açmıştır (Turan, 2011). Türkiye'de özellikle 1950'lerden sonra hızlanan göç, ekonomik yapıdaki farklılaşma ve hukuki düzenlemeler aile biçimlerini ve kuşaklar arası ilişkileri dönüştürmüştür (Dikeçligil, 1995; Timur, 1972). Ancak bu süreç geleneksel aile ilişkilerinin bütünüyle ortadan kalkması anlamına gelmemiş; yeni hane biçimleri ile akrabalık temelli destek ilişkileri bir arada varlığını sürdürmüştür. Macklin'in (1980) çekirdek aile dışındaki aile biçimlerinin görünürlüğüne ilişkin değerlendirmesi de toplumsal değişimin tek tip bir aile modeli üretmekten çok aile yaşamını çeşitlendirdiğini göstermektedir. Tek ebeveynli ailelerin görünürlüğü bu bakımdan aile kurumunun çözülmesinden ziyade ebeveynlik, bakım ve geçim ilişkilerinin değişen toplumsal koşullarda yeniden örgütlenmesinin bir göstergesidir.

Modernleşmeyle birlikte geniş ailenin zorunlu ve tek yönlü biçimde çekirdek aileye dönüştüğü kabulü, ailelerin zaman içinde geçirdiği farklı hane deneyimlerini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Glick'in (1947) aile döngüsünü evlilikten çözülmeye uzanan aşamalar üzerinden ele alan erken modeli, değişen doğurganlık, yaşam süresi ve evlilik zamanlamasına göre daha sonra güncellenmiştir (Glick, 1977, 1989). Bununla birlikte Laszloffy (2002), yaşam döngüsü modellerinin bütün ailelerin aynı sıralı aşamalardan geçtiği varsayımını ve aileyi tek kuşak üzerinden okuma eğilimini eleştirmektedir. Hill (1986) de boşanmış, dul kalmış, tek ebeveynli ve yeniden evlenmiş ailelerin birbirinden farklı gelişim aşamalarına sahip olduğunu göstermektedir. Türkiye'de Timur'un (1972) araştırması, bireylerin yaşamları boyunca geniş, çekirdek veya kuşaklar arası birlikte yaşamaya dayalı hane düzenleri arasında geçiş yapabildiğine işaret etmektedir. Bu nedenle tek ebeveynlik sabit ve değişmez bir statü değil; boşanma, ölüm, yeniden evlenme, çocukların yaşı ve kuşaklar arası bakım ilişkileriyle biçimlenen bir aile yaşamı geçişidir. Ailenin hayatta kalma stratejileri de bu geçişin zamanlamasına ve mevcut kaynaklara göre farklılaşmaktadır.

Türkiye'de çekirdek hane modeli önem kazanmış olmakla birlikte, ayrı konutlarda yaşayan aile üyeleri arasındaki bakım, ekonomik yardım ve gündelik dayanışma ilişkileri devam etmektedir. Timur'un (1972) bulguları, hane sınırlarının akrabalık bağlarını ortadan kaldırmadığını ve kuşaklar arası kaynak aktarımının farklı aile düzenleri içinde sürdüğünü göstermektedir. Aksan (2014) ile Topçuoğlu ve Aksan'ın (2013) araştırmaları doğrudan tek ebeveynli aileleri değil, kent yoksulluğu içindeki hanelerin dayanışma ilişkilerini incelemektedir. Bu çalışmalarda yoksul hanelerin para, gıda, iş bilgisi ve bakım gibi farklı ihtiyaçlar için aile, akraba, arkadaş ve komşuluk ağlarını harekete geçirdiği; geleneksel ilişkilerin belediye, vakıf ve dernek gibi kurumsal desteklerle birlikte işleyebildiği görülmektedir. Bulgular tek ebeveynli ailelere doğrudan genellenmemekte, ekonomik kırılganlık koşullarında

sosyal ağların nasıl kaynak üretebildiğini açıklayan ilişkisel bir dayanak olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle tek ebeveynli ailelerin kırılabilirliği yalnızca hanede ikinci bir ebeveynin bulunmamasıyla değil, bakım ve geçim yükünü paylaşabilecek sosyal ve kurumsal bağlantılara erişimle birlikte değerlendirilmelidir.

Tek Ebeveynli Aile: Tanım, Oluşum ve Toplumsal Görünüm

Bu çalışmada tek ebeveynli aile, çocuğun ya da çocukların gündelik bakım, geçim ve ebeveynlik sorumluluğunun ağırlıklı olarak anne ya da babadan biri tarafından üstlenildiği aile biçimi olarak ele alınmaktadır. Ancak yalnızca hukuki statüye veya aynı hanede bulunan yetişkin sayısına dayanan bir tanım, yaşanan aile ilişkilerini bütünüyle açıklamamaktadır. Aynı yaşayan diğer ebeveynin çocukla ilişkisi, velayet ve nafaka düzeni, hanede bulunan başka yetişkinler, büyükanne ve büyükbabanın bakım katkısı ile haneler arası ekonomik destek, aile yaşamının fiili örgütlenmesini değiştirebilmektedir. Nitekim Bumpass ve Raley (1995), birlikte yaşama düzenlemeleri ve kuşaklar arası hane ilişkileri hesaba katılmadığında tek ebeveynliğin yaygınlığı ile süresine ilişkin ölçümlerin farklılaşabildiğini göstermektedir. Bu ilişkisel yaklaşım çerçevesinde tek ebeveynli aile, iki ebeveynli çekirdek aileden “sapma” veya “eksilme” olarak değil; bakım, sorumluluk ve kaynak paylaşımının farklı bir düzende örgütlendiği aile biçimi olarak değerlendirilmektedir (Burgess, 1970; Macklin, 1980).

Tek ebeveynliğe geçiş; boşanma veya ayrılık, eşin ölümü, terk edilme, hapis, göç ya da uzun süreli ayrı yaşama gibi süreçlerin yanı sıra ebeveynliğin tek başına üstlenilmesi sonucunda gerçekleşebilmektedir. Ortaya çıkan hane biçimi benzer görüncü de başlangıç koşulları ailelerin hukuki, ekonomik, duygusal ve toplumsal deneyimlerini farklılaştırmaktadır. Boşanma sonrasında gelir paylaşımı, velayet, nafaka, bakım düzeni ve eski eşle ebeveynlik ilişkisinin yeniden kurulması gerekirken ölümle oluşan tek ebeveynlikte bu dönüşüme yas ve kayıp deneyimi eşlik etmektedir. Terk edilme ve zorunlu ayrılık belirsizliği artırabilirken tercihe bağlı tek ebeveynlik, toplumsal kabul ve destek ağlarına erişim bakımından farklı sonuçlar doğurabilmektedir. Dolayısıyla tek ebeveynli aileler homojen bir kategori değildir; oluşum nedeni, ailenin yaşam döngüsündeki evresi, çocukların yaşı ve geçişin süresi birlikte değerlendirilmelidir (Burgess, 1970; Hill, 1986).

Tek ebeveynli ailelerin toplumsal görünümü, aile normları, hane kurma örüntüleri, refah düzenlemeleri ve akrabalık ilişkilerine bağlı olarak ülkeler ve dönemler arasında farklılaşmaktadır. Bu nedenle tek ebeveynliğin her toplumsal bağlamda doğrusal ve aynı hızda yaygınlaştığını varsaymak yerine, boşanma, birlikte yaşama ve ebeveynlik örüntülerindeki dönüşümün farklı aile biçimlerini kamusal ve akademik alanda daha görünür kıldığı söylenebilir (Bumpass ve Raley, 1995; Macklin, 1980). Türkiye’de ayrı konutlarda yaşayan aile üyeleri arasında çocuk bakımı, maddi yardım ve gündelik desteğin devam etmesi, tek ebeveynli bir hanenin mekânsal olarak bağımsız görüncü bile daha geniş bir akrabalık ağı içinde var olabileceğine işaret etmektedir (Timur, 1972). Dolayısıyla toplumsal görünüm yalnızca hanede kaç kişinin yaşadığına göre

değil, bakım emeğinin, ekonomik kaynakların ve sorumlulukların haneler arasında nasıl dolaşıma girdiği dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

Tek ebeveynliğin sonuçları ebeveynin cinsiyetinden, sınıfsal konumundan ve erişebildiği kurumsal kaynaklardan bağımsız değildir. Gelir kazanma, çocuk bakımı, ev işleri, eğitim takibi ve gündelik kararların tek yetişkinde yoğunlaşması zaman ve emek baskısını artırsa da ekonomik kırılabilirlik tek ebeveynliğin kaçınılmaz sonucu değildir; gelir düzeyi, çocuk sayısı, çalışma koşulları, nafaka ve transfer gelirleri, bakım hizmetleri ile sosyal destek ağları bu süreci farklılaştırmaktadır (Duncan ve Rodgers, 1987; Hanson, 1986). Tek anneli ailelerde ücretli çalışma ile ücretsiz bakım emeğinin aynı kişide birleşmesi, kadınların güvencesiz ve düşük ücretli işlerde yoğunlaşmasıyla birlikte zaman yoksulluğunu ve gelir riskini derinleştirebilir (Çağatay, 1998; Ulutaş, 2009). Tek babalı ailelerde ise bakım verme ve ev içi sorumlulukların yeniden kurulması, erkekliğe ilişkin toplumsal beklentilerle karşılaşabilmektedir (Mendes, 1976). Böylece ailelerin yaşadığı güçlükler ebeveynin bireysel yetersizliğine değil, emek piyasası, bakım rejimi ve toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümüne bağlanmaktadır.

Tek ebeveynli aileleri yalnızca yoksulluk, uyum güçlüğü veya çocuklar açısından riskle özdeşleştirmek, aile biçimi ile aile üyelerinin refahı arasında doğrudan ve değişmez bir ilişki kurmaktadır. Oysa çocukların ve ebeveynlerin deneyimleri ekonomik kaynaklar, ebeveynler arası çatışma, bakımın niteliği, aile içi iletişim ve erişilebilir destek düzenekleri tarafından biçimlenmektedir (Brown, 2004). Fučík’in (2016) Çekya verileriyle gerçekleştirdiği araştırmada tek ebeveynli ailede sosyalleşmiş yetişkinlerle iki ebeveynli ailede büyüyenler arasındaki farklılıkların eğitim ve mevcut eş geliri bakımından sınırlı, güncel hane geliri bakımından ise belirgin olmaması, aile yapısından yetişkinlik sonuçlarına uzanan doğrudan bir nedensellik kurulamayacağını göstermektedir. Richards ve Schmiede (1993) de tek ebeveynli ailelerde iletişim, aile yönetimi, sorumluluk üstlenme, kişisel gelişim ve yeni rutinler kurabilme gibi güçlü yönlerin bulunduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla bu aileler yalnızca yardım bekleyen edilgen yapılar değil, sınırlı kaynaklar altında gündelik yaşamı yeniden örgütleyen toplumsal aktörlerdir. Bununla birlikte kullanabilecekleri seçenekler; gelir, bakım hizmetleri, sosyal güvenlik, nafaka, akrabalık bağları ve kurumsal desteklere erişim tarafından sınırlandırılmaktadır. Bu yaklaşım, izleyen bölümde ele alınan hayatta kalma stratejilerini bireysel beceriler toplamı olarak değil, ailelerin etkinliği ile yapısal eşitsizliklerin kesişiminde oluşan toplumsal pratikler olarak incelemek için kavramsal bir geçiş sağlamaktadır.

Bu noktada “tek ebeveynli aile” ile “parçalanmış aile” kavramlarının aynı analitik kategori olmadığını belirtilmelidir. Tek ebeveynli aile, bakım ve ebeveynlik sorumluluğunun ağırlıklı olarak anne ya da babadan biri tarafından yürütüldüğü hane ve ilişki düzenini ifade ederken; parçalanmış aile kavramı boşanma, ölüm, terk veya ayrılık sonrasında ortaya çıkan daha geniş ve değer yüklü bir sınıflandırmadır. Ayrıca tercihe bağlı tek ebeveynlik ile ayrı yaşayan ebeveynin bakım ve ekonomik sorumluluğa katıldığı aileler “parçalanma” söylemiyle açıklanamaz. Bu çalışmada parçalanmış yoksul ailelere ilişkin araştırmalar, bütün tek ebeveynli aileleri temsil eden kanıtlar

olarak değil; özellikle ayrılık sonrasında kadın tarafından yönetilen ve ekonomik kırılganlık yaşayan hanelerin geçinme deneyimlerini açıklayan bağlama özgü bulgular olarak kullanılmaktadır (Yusufoğlu ve Kızmaz, 2015).

Bu başlıkta tek ebeveynli aile, hanede bulunan yetişkin sayısına indirgenen hukuki ve demografik bir kategori olarak değil; bakım emeğinin, geçim sorumluluğunun ve ebeveynlik ilişkilerinin belirli toplumsal koşullar altında yeniden örgütlendiği ilişkisel bir aile biçimi olarak ele alınmıştır. Tek ebeveynliğe geçişin farklı nedenlerinin ailelerin deneyimlerini çeşitlendirdiği; sınıfsal konumun, toplumsal cinsiyet düzeninin, akrabalık ağlarının, emek piyasasının, bakım rejiminin ve sosyal politika mekanizmalarının bu deneyimleri farklılaştırdığı ortaya konulmuştur. Bu doğrultuda tek ebeveynli ailelerin homojen, “eksik” ya da kaçınılmaz biçimde sorun üreten yapılar olmadığı vurgulanmış; kırılganlığın aile biçiminin kendisinden çok ekonomik, ilişkisel ve kurumsal kaynaklara eşitsiz erişimle bağlantılı olduğu açıklanmıştır. Ayrıca “tek ebeveynli aile” ile normatif ve değer yüklü bir sınıflandırma olan “parçalanmış aile” kavramları analitik olarak birbirinden ayrılarak tek ebeveynli ailelerin, sınırlı imkânlar altında gündelik yaşamı yeniden kuran toplumsal aktörler olduğu gösterilmiştir.

Tek Ebeveynli Ailelerin Hayatta Kalma Stratejileri

Geçinme stratejileri ile hayatta kalma stratejileri birbiriyile ilişkili olmakla birlikte aynı analitik kapsama sahip değildir. Geçinme stratejileri öncelikle gelir elde etme, tüketimi kısma, borçlanma, ev içi üretim ve maddi kaynakları yeniden dağıtma gibi hanenin ekonomik devamlılığını sağlayan pratikleri ifade etmektedir. Hayatta kalma stratejileri ise bu ekonomik pratikleri kapsamakla birlikte bakımın örgütlenmesi, zamanın kullanımı, ebeveynlik rollerinin yeniden kurulması, sosyal destek ilişkileri, kurumsal hizmetlere erişim, damgalanmayla baş etme ve toplumsal katılımın korunması gibi daha geniş bir alanı içermektedir. Bu çalışmada “hayatta kalma stratejileri” kavramı, tek ebeveynli ailelerin maddi geçimin ötesindeki gündelik yaşam bütünlüğünü açıklamak amacıyla üst kavram olarak kullanılmaktadır. Amis’in (1995) mevcut kaybı sınırlayan koruyucu stratejilerle kaynak kapasitesini artıran geliştirici stratejiler arasında yaptığı ayrım da her stratejinin aynı ölçüde güçlenme üretmediğini göstermektedir. Dolayısıyla stratejiler, sınırsız tercihler değil; emek piyasası, bakım rejimi, sosyal politika ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin çizdiği sınırlar içinde geliştirilen ekonomik, ilişkisel ve kültürel pratiklerdir (Yuncu, 2005).

Yoksulluk, tek ebeveynli hanelerin sahip olduğu gelirin miktarından ibaret değildir; kaynaklara erişim, zaman kullanımı, bakım yükü, toplumsal katılım ve karar verme gücü üzerinden ilişkisel biçimde üretilmektedir. Hane üyeleri bu koşullar içinde gelir ve harcamaları düzenleyerek, varlıklarını kullanarak ve formel ya da enformel ağları harekete geçirerek gündelik yaşamı yeniden kurar. Ancak “hane stratejisi” ifadesi, aileyi çıkarları bütünüyle ortak ve güç ilişkilerinden arınmış bir birlik gibi gösterme riski taşır. Çağatay’ın (1998) toplumsal cinsiyet yaklaşımı, kaynakların hane içinde eşit dağılmadığını ve kadınlarla erkeklerin zaman, mülkiyet, gelir ve karar gücüne aynı ölçüde erişemediğini vurgulamaktadır. Bu nedenle

stratejilerin kim tarafından, hangi emekle ve kimin yararına yürütüldüğü sosyolojik çözümlemenin merkezinde yer almalıdır. Danışman-Işık ve Gökova’lı’nın (2015) araştırması doğrudan tek ebeveynli aileleri incelememekle birlikte, nesnel gelir ölçütleri ile hanelerin öznel yoksulluk değerlendirmelerinin her zaman örtüşmediğini göstermesi bakımından bu çok boyutlu çözümlemeye katkı sunmaktadır.

Bu çalışmanın merkezî analitik modeli üç düzeyden oluşmaktadır. Mikro düzey, hane bütçesinin, bakım emeğinin, zamanın ve aile içi rollerin yeniden düzenlenmesini; ilişkisel düzey, akrabalık, arkadaşlık, komşuluk ve kurumsal bağlantıların maddi, duygusal ve bakım desteğine dönüştürülmesini; yapısal düzey ise emek piyasasının, toplumsal cinsiyet düzeninin, bakım rejiminin ve sosyal politika kurumlarının ailelerin hareket alanını nasıl genişlettiğini ya da sınırlandırdığını ifade etmektedir. Bu düzeyler birbirinden kopuk değildir: mikro düzeyde alınan bir çalışma veya bakım kararı ilişkisel desteklerin varlığına, her ikisi de yapısal olarak sunulan istihdam, bakım ve sosyal koruma olanaklarına bağlıdır. Moser’ın (2006) varlık yaklaşımı ailelerin kullanabildiği kaynakları, yapabilirlik yaklaşımı bu kaynakları değer verilen yaşam biçimlerine dönüştürme imkânını, sosyal sermaye ve aile dayanıklılığı yaklaşımları ilişkisel destek ve uyum süreçlerini, toplumsal cinsiyet ve sosyal dışlanma yaklaşımları ise kaynaklara ve katılım kanallarına eşitsiz erişimi açıklamaktadır. Aile yaşam döngüsü bu üç düzeyin zaman içindeki değişimini izlemeye imkân verirken yapı-eylem ilişkisi modelin bütün düzeylerini birbirine bağlayan genel sosyolojik eksenini oluşturmaktadır.

Mikro düzey, hane bütçesinin ve tüketimin yeniden düzenlenmesinin yanı sıra bakım emeği, zaman kullanımı ve aile içi rollerin yeniden paylaşılmasını kapsamaktadır. Tek gelire yaşamını sürdüren aileler gıda, kira, ısınma, sağlık ve eğitim harcamaları arasında öncelik sırası kurmakta; zorunlu olmayan tüketimi kısımakta, ürünlerin kullanım süresini uzatmakta ve borçlanarak gündelik devamlılığı sağlamaya çalışmaktadır. Öztürk’ün (2012) 119 tek ebeveynli aileyle yürüttüğü araştırmanın örnekleminde katılımcıların %57,1’inin tasarruf veya yatırım yapamadığı, %74,8’inin borçlandığı ve borçlananların %64’ünün mevcut harcamalarını sürdürebilmek amacıyla borca başvurduğu belirlenmiştir. Elazığ’da kadınların yönettiği 195 parçalanmış yoksul haneyi kapsayan araştırmada ise uzun vadeli planlardan çok günübirlik geçinme pratiklerinin öne çıktığı saptanmıştır (Yusufoğlu ve Kızmaz, 2015). Varlık yaklaşımı bu pratiklerde kullanılan maddi ve beşerî kaynakları, yapabilirlik yaklaşımı ise bu kaynakların ailenin değer verdiği yaşamı sürdürme kapasitesine dönüşüp dönüşmediğini açıklamaktadır. Bulgular, bütün tek ebeveynli ailelere genellenebilecek özellikler olarak değil, incelenen örneklemlerde kıt kaynakların nasıl yeniden dağıtıldığını gösteren bağlama özgü görünümeler olarak okunmalıdır.

Tek ebeveynli hanelerde tüketimin düzenlenmesi yalnızca ebeveynin bireysel kararıyla sınırlı kalmamakta, çocukların gündelik ekonomik faaliyetlere katılımını da içerebilmektedir. Ahuja, Capella ve Taylor (1998), tek anneli ve iki ebeveynli haneleri karşılaştırdıkları çalışmalarında annelerin alışverişe ilişkin tutumlarının benzer olduğunu; temel farklılığın davranışlarda ve ebeveyn-çocuk etkileşiminde ortaya çıktığını

belirlemiştir. Tek ebeveynli ailelerde ailece alışveriş yapmanın ve çocukların alışverişe katılmasının daha yaygın olması, çocukların tüketim kararlarında daha görünür roller üstlenebildiğini göstermektedir. Bu bulgu, hayatta kalma stratejilerinin hane içinde müzakere edilen ve çocukların da belirli ölçülerde katıldığı gündelik pratikler olduğunu düşündürmektedir.

Tasarrufun sınırına ulaşıldığında ev içi üretim ve ihtiyaçların piyasadan karşılanmaması önem kazanmaktadır. Ekmek ve diğer temel gıdaların evde hazırlanması, giyecek ve ev eşyalarının onarılması, ikinci el ürünlerin kullanılması ve aile üyelerinin karşılayabildiği hizmetlerin dışarıdan satın alınmaması bu kapsamdadır. Yusifoğlu ve Kızmaz (2015), parçalanmış yoksul ailelerde ev ekonomisine katkı sağlayan üretim biçimlerinin başında ekmek yapımının geldiğini; ancak yoksulluğun derinleştiği hanelerde üretim için gerekli una erişimin bile güçleştiğini belirtmektedir. Bu durum, hanenin etkinliğini kabul ederken hayatta kalma stratejilerinin maddi kaynak yokluğuyla sınırlanabildiğini de göstermektedir. İkinci temel strateji gelir elde etme biçimlerinin çeşitlendirilmesidir. Düzenli ücretli işe erişemeyen tek ebeveynler geçici işler, gündelik temizlik, evde üretim, küçük ölçekli satış ve farklı enformel faaliyetlere yönelebilmektedir. Bununla birlikte bu yönelim her zaman özgür bir tercih değildir. Yusifoğlu ve Kızmaz (2015), hane reisi kadınların iş imkanlarından yeterince yararlanamadığını, düşük ücretli ve ağır işlerde çalışmak zorunda kaldığını ve uzun vadeli planlar yerine günübirlik stratejiler geliştirdiğini saptamıştır. Yusifoğlu'nun (2017) Elazığ'daki yoksul kadınlara ilişkin araştırması da düşük eğitim, iş olanaklarından yeterince yararlanamama, düşük ücretli ve sigortasız çalışma ile sosyal dışlanmanın birlikte yaşandığını göstermektedir. Turgut (2019) ise gelir eşitsizliğinin kadınların daha düşük kazançla, daha güvencesiz ve kayıt dışı koşullarda çalışmasıyla kesiştiğini belirtmektedir. Dolayısıyla hayatta kalma stratejisi kimi zaman geleceği güvence altına alan bir plan değil, güncel krizin bir sonraki güne ertelenmesini sağlayan zorunlu bir uyarlanma biçimine dönüşmektedir.

Ev hizmetlerinde çalışma, yoksul kadınlar açısından kullanılan gelir stratejilerinden biridir. Yıldırım alp'in (2011) araştırması doğrudan tek ebeveynli ailelere değil, yoksullukla mücadele amacıyla ev hizmetlerinde çalışan kadınlara odaklanmaktadır. Araştırmada formel istihdam için gerekli eğitim ve mesleki olanaklara erişemeyen kadınların düşük ve düzensiz de olsa gelir sağlayabilmek için ev hizmetlerini ulaşılabilir bir seçenek olarak değerlendirdiği belirtilmektedir. Bu çalışma biçimi çoğunlukla düşük ücret, kayıt dışılık, sosyal güvencesizlik ve işverenin özel alanında çalışma nedeniyle belirsizleşen çalışma koşullarıyla birlikte yürümektedir. Dolayısıyla bu bulgular tek ebeveynli kadınların ortak deneyimi olarak aktarılamaz; bakım sorumluluğu ile gelir gereksiniminin kesiştiği durumlarda ev hizmetlerinin sunduğu geçici gelir ile yeniden ürettiği güvencesizlik arasındaki yapısal gerilimi açıklaması bakımından analize katkı sunmaktadır (Karabıyık, 2012; Yıldırım alp, 2011).

Enformel geçim pratikleri, toplumsal cinsiyetin yanında sınıf, eğitim ve etnik kimlik gibi eşitsizliklerle de biçimlenmektedir. Fırat'ın (2022) çalışması tek ebeveynli aileleri değil, Dom

kadınların enformel geçim pratiklerini incelemektedir. Araştırmada "toplayıcılık" olarak kavramsallaştırılan pratiğin düşük eğitim düzeyi, iş piyasasından dışlanma, etnik damgalanma ve cinsiyete dayalı eşitsizliklerin kesişiminde ortaya çıktığı belirlenmiştir. Bu bulgu doğrudan tek ebeveynli ailelere ilişkin olmamakla birlikte, güvencesiz koşullardaki kadınların geliştirdiği enformel geçim pratiklerinin yapısal sınırlarını göstermesi bakımından analize katkı sunmaktadır. Bu nedenle Dom kadınların özgül deneyimi tek ebeveynli ailelere genellenmemekte; yalnızca enformel faaliyetlerin salt esneklik veya girişimcilik göstergesi olarak yorumlanamayacağını açıklayan karşılaştırmalı bir analitik dayanak olarak kullanılmaktadır.

Kadınların gelir getirici faaliyetlere katılımında zaman yoksulluğu ve bakım hizmetlerine erişim belirleyici sınırlılıklardır. Gelir sağlama, çocuk bakımı, ev işleri ve aile içi kararların aynı kişide toplanması, tek ebeveynin çalışma saatlerini ve kabul edebileceği işlerin niteliğini daraltabilmektedir. Üsküdar örnekleminde 10 kadın ve 10 erkek tek ebeveynle yapılan görüşmelerde, çocukları bırakabilecek bir kişinin bulunmamasının bazı ebeveynlerin istihdama katılımını sınırladığı ve aile ya da sosyal yardım desteğine gereksinimi artırdığı belirlenmiştir (Topçu, 2020). Adana'da görüşülen boşanmış 20 tek anne arasında ise ekonomik güçlüklerin yanı sıra maddi ve psikolojik destek ile çocuklara yönelik hizmet talepleri öne çıkmıştır (Gönülaçan Özer, 2022). Bu yerel bulgular, bakım hizmetleri, güvenceli çalışma düzenlemeleri ve sosyal koruma mekanizmalarının önemine işaret etmekte; ancak örneklem ve kent bağlamlarının dışına taşınarak bütün tek ebeveynli ailelere genellenmemelidir (Çağatay, 1998; Ulutaş, 2009). Tek ebeveyn kadınlarla yürütülen güncel çalışmalar da ekonomik desteğin yanı sıra esnek ve güvenceli çalışma, erişilebilir çocuk bakımı ve çocuklara yönelik eğitimsel ve psikolojik hizmet gereksinimlerinin birlikte ele alınması gerektiğini göstermektedir (Kılıç, Boduroğlu ve Alayvaz Güngör, 2025; Sülü Akgül, 2026).

Tek annelerin yoksulluk deneyimi, gelir yetersizliğinin ötesinde toplumsal cinsiyet temelli bir yapılabirlik kaybı olarak da değerlendirilebilir. Öztürk ve Çetin (2009), kadınların çalışma yaşamına düşük katılımı ve istihdamdaki ayrımcılığın kadın yoksulluğunu derinleştirdiğini vurgulamaktadır. Tekirdağ iliyle sınırlı alan çalışmasında Opçin (2018), araştırmaya katılan tek ebeveynli hanelerde çocuk yoksulluğunun eğitim, sağlık ve beslenme olanaklarının yanında dışlanma ve toplumsal katılım sorunlarıyla birlikte deneyimlendiğine dikkat çekmektedir. Tekirdağ örnekleminde elde edilen bu bulgu, ekonomik sıkıntının çocukların bugünkü yaşam koşullarını ve gelecekte kullanabilecekleri olanakları nasıl sınırlayabildiğine ilişkin yerel bir görünüm sunmaktadır. Daha geniş ölçekte ise tek annelerin çalışma, bakım ve toplumsal katılım imkanlarını birlikte güçlendirmeyen politikaların yoksulluğun kuşaklar arası ve çok boyutlu niteliğini ortadan kaldırmakta yetersiz kalabileceği ileri sürülebilir (Topgül, 2013; Yıldırım alp ve Özdemir, 2013).

Mikro kredi ve küçük girişimcilik uygulamaları, kadınların gelir kaynağı oluşturmaya yönelik stratejiler arasında

sunulmaktadır. Meneviş'in (2019) araştırması doğrudan tek ebeveynli kadınlara değil, kadın yoksulluğu ve kadınların güçlenmesi bağlamında mikro kredi uygulamalarına odaklanmaktadır. Araştırmada sınırlı kredi tutarı, geri ödeme baskısı ve kadınların geleneksel ev içi üretim alanlarına yönelmesi nedeniyle mikro kredinin kalıcı bir yoksulluktan çıkış mekanizmasına dönüşemeyebildiği belirtilmektedir. Bu bulgu tek ebeveynli kadınlara doğrudan genellenmemekte; krediye erişim ile güçlenmenin aynı olgu olmadığını ve gelir programlarının pazar erişimi, mesleki eğitim, sosyal güvence ve bakım hizmetleriyle desteklenmesi gerektiğini gösteren yapısal bir değerlendirme olarak kullanılmaktadır.

İlişkisel düzey, akrabalık, arkadaşlık, komşuluk ve hemşerilik ilişkileri ile kurumlarla kurulan bağlantıları kapsamaktadır. Aksan (2014) ile Topçuoğlu ve Aksan'ın (2013) çalışmaları doğrudan tek ebeveynli aileleri değil, kent yoksulluğu koşullarındaki yardımlaşma ve dayanışma ağlarını incelemektedir. Bu araştırmalarda para ve gıda gereksiniminde aile büyükleri ile akrabaların, iş aramada arkadaşı, akraba ve komşuların öne çıktığı; geleneksel dayanışma ilişkilerinin belediye, vakıf ve dernek gibi kurumsal desteklerle birlikte işleyebildiği görülmektedir. Bu bulgular tek ebeveynli ailelerin ortak ağ örüntüleri olarak kabul edilmemekte; ekonomik kaynakları sınırlı hanelerde formel ve enformel bağlantıların nasıl destek kaynağına dönüştürülebildiğini açıklayan ilişkisel bir çerçeve olarak kullanılmaktadır. Sosyal sermaye yaklaşımı bu ilişkilerin kaynak üretme kapasitesini, aile dayanıklılığı yaklaşımı ise destek ve iletişimin uyum sürecine katkısını görünür kılmaktadır.

Dayanışma ağları, tek ebeveynli ailelerin bakım ve geçim yükünü hafifletse de eşit ve sınırsız kaynaklar değildir. Ağ üyelerinin de yoksul olması sağlanabilecek desteğin miktarını azaltabilir; ilişkilerde yaşanan çatışma, güven kaybı ve damgalanma desteğe erişimi engelleyebilir. Boztilki'nin (2022) yalnız annelerle gerçekleştirdiği araştırmada birincil gruplara duyulan güvenin ikincil gruplara duyulan güvenden düşük bulunması, yakın çevrenin otomatik olarak güvenli ve sürekli bir destek alanı sayılamayacağını göstermektedir. Bu nedenle sosyal sermayenin yalnızca ağı varlığıyla değil, ilişkinin güven, karşılıklılık ve erişilebilirlik düzeyiyle değerlendirilmesi gerekir.

Kamu kurumları, belediyeler ve sivil toplum kuruluşları üzerinden alınan nakit yardım, gıda, yakacak, eğitim ve sağlık desteği de hane gelirinin tamamlayıcı bileşenleridir. Yusufoglu ve Kızmaz (2015), incelenen parçalanmış yoksul ailelerin yarısından fazlasının temel geçim kaynağının sosyal yardımlar olduğunu belirlemiştir. Eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardım programını inceleyen Daşlı (2016), nakit desteğin kadınlara kısa vadeli rahatlama sağladığını; ancak yoksulluğu azaltan kalıcı bir çözüm oluşturmadığını saptamıştır. Genç ve Çöpoğlu (2020), yoksullukla mücadelenin ekonomik, toplumsal, kültürel ve politik boyutlarının birlikte ele alınması; sosyal yardımların zorunlu ihtiyaçların karşılanması yanında yaşam koşullarını ve hizmetlere erişimi iyileştirmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Sallan Gül (2005) de sosyal yardımlardan yararlanmanın yoksul kadınlar açısından önemli bir yaşam stratejisiye dönüştüğünü, fakat aile ve kişisel sorumluluk merkezli yardım anlayışının kadınları

güçlendirmek yerine ataerkil bağımlılıkları yeniden üretebileceğini belirtmektedir. Bu nedenle kurumsal destek, düzenli gelir, sosyal güvence, istihdam ve bakım hizmetlerinin yerini tutan değil, bunları tamamlayan hak temelli bir araç olarak kurulmalıdır.

Ekonomik kırılganlığın geçici bir gelir düşüşü mü yoksa uzun süreli bir yoksullaşma süreci mi olduğu, uygulanacak desteklerin niteliğini belirlemektedir. Duncan ve Rodgers (1987), boylamsal verilerle tek ebeveynli hanelerin ekonomik sorunlarının dinamik yapısını incelemiş ve aynı çocukların iki ebeveynli hanede yaşadıkları dönemlerdeki yaşam standartlarının tek ebeveynli hanede yaşadıkları dönemlere göre belirgin biçimde daha yüksek olduğunu göstermiştir. Araştırmacılar, çocuk desteğinin güçlendirilmesi, kamusal transferlerin artırılması ve tek annelerin ücret düzeylerinin yükseltilmesi gibi politikaların ekonomik refahı iyileştirebileceğini belirtmektedir. Bu sonuç, tasarruf ve ek iş gibi hane içi stratejilerin tek başına kalıcı ekonomik güvence yaratamayacağını ortaya koymaktadır.

Yapısal düzey, tek ebeveynli ailelerin mikro ve ilişkisel düzeyde kullanabilecekleri seçeneklerin sınırlarını belirleyen emek piyasasını, toplumsal cinsiyet düzenini, bakım rejimini ve sosyal politika kurumlarını kapsamaktadır. Şengül ve Ersoy (2003) ile Şentürk'ün (2008) araştırmaları doğrudan tek ebeveynli ailelere değil, farklı kentlerde yoksulluk ve geçinme stratejilerine odaklanmaktadır. Bu çalışmalar, kentsel yoksulluğu yalnızca hanelerin kendi imkânlarını harekete geçirememesiyle açıklamanın sorumluluğu yoksullara yüklemek riski taşıdığını; emek piyasası, sosyal devlet, yeniden dağıtım politikaları ve toplumsal ilişkilerin birlikte değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bulgular tek ebeveynli ailelere doğrudan genellenmemekte; tek ebeveynlerin kullanabildiği stratejilerin de kentin iş, konut, ulaşım, bakım ve sosyal hizmet kapasitesi tarafından sınırlandırıldığını açıklayan yapısal bir çerçeve sağlamaktadır. Toplumsal cinsiyet yaklaşımı ücretli iş ile ücretsiz bakım emeğinin eşitsiz dağılımını, sosyal dışlanma yaklaşımı ise eğitim, sağlık, istihdam ve kent yaşamına katılım kanallarının kapanmasını görünür kılmaktadır.

Hayatta kalma stratejilerinin yalnızca sorunlara verilen kısa vadeli tepkiler olarak görülmesi, tek ebeveynli ailelerin geliştirdiği güçleri görünmez kılmaktadır. Van'da boşanma sonucu tek ebeveyn olan 15 kadınla yürütülen araştırmada, çocuk yetiştirme sürecindeki ekonomik, sosyal ve psikolojik güçlüklerle baş etmenin gündelik aile düzenini yeniden kurmayı gerektirdiği görülmüştür (Talay, 2022). Antalya'da kadın ebeveynlerle gerçekleştirilen nitel araştırmada ise annelerin çocukluk algılarının ve çocuklarıyla kurdukları ilişkilerin yerel toplumsal koşullar içinde yeniden biçimlendiği belirlenmiştir (Demir, 2022). Bu iki çalışma, farklı örneklem ve yerel bağlamlara ait bulgular sunduğundan bütün tek ebeveynli ailelerin deneyimini temsil etmemektedir. Richards ve Schmiede'nin (1993) bulgularında iletişim, aile yönetimi, sorumluluk üstlenme, rutin oluşturma ve esneklik güçlü yönler arasında sayılmaktadır. Bu çerçevede hayatta kalma, yalnızca gelir sağlama değil, bakım ve ebeveynlik ilişkilerini zaman içinde yeniden örgütlenme süreci olarak değerlendirilebilir.

Aile dayanıklılığı yaklaşımı, bu yeniden örgütlenmeyi değişmez bir kişilik özelliği olarak değil, riskler ile koruyucu

kaynaklar arasındaki ilişkide gelişen bir süreç olarak ele almaktadır. Patterson (2002), dayanıklılığın aile güçleriyle özdeşleştirilmemesi gerektiğini; önemli bir güçlükle karşılaşma, aile sisteminin verdiği uyum tepkileri ve koruyucu süreçlerin birlikte değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Tek ebeveynli aileler açısından gelir, sosyal destek, açık iletişim, problem çözme ve aile rollerini yeniden düzenleme kapasitesi bu sürecin kaynaklarıdır. Hanson'ın (1986) 84 katılımcıyla yürüttüğü çalışmada sosyal destek ve iletişimin ebeveynler ile çocukların fiziksel ve ruhsal sağlıklarıyla ilişkili bulunması, dayanıklılığın gündelik aile ilişkileri içinde üretildiğini göstermektedir.

Tek babaların deneyimleri, bakım ve geçim rollerinin biyolojik cinsiyet tarafından değişmez biçimde belirlenmediğini göstermektedir. Mendes'in (1976) 32 tek babayla yaptığı araştırma, babaların çocuk bakımını tek başına üstlendiklerinde rol belirsizliği ve toplumsal beklentilerle karşılaştığını; buna rağmen gündelik düzen kurma, çalışma koşullarını çocukların ihtiyaçlarına göre ayarlama, çocuklara sorumluluk verme ve geniş aile desteğinden yararlanma gibi pratikler geliştirdiğini göstermektedir. Hanson ve Sporakowski (1986) de erkeklerin bakımın bütün sorumluluğunu üstlendiklerinde çocuklarıyla yakın ve şefkatli ilişkiler geliştirebildiğini belirtmektedir. Bu nedenle tek babaların hayatta kalma stratejileri ekonomik sağlayıcılık ile bakım verme rolünün yeniden birleştirilmesi üzerinden değerlendirilmelidir.

Risman ve Park'ın (1988) tek anneler ile tek babaların ebeveyn-çocuk ilişkilerini karşılaştıran çalışması, ebeveynlik davranışlarının yalnızca bireysel özellikler veya cinsiyetle açıklanamayacağını; hanedeki iş bölümü ve ebeveyn ile çocuğun içinde bulunduğu mikro yapısal koşulların daha güçlü açıklayıcılar olabildiğini göstermektedir. Bu bulgu, çocukla yakınlık kurma, disiplin, bakım ve ev içi sorumlulukların toplumsal bağlam içinde öğrenilip yeniden düzenlenebildiğini desteklemektedir. Dolayısıyla tek ebeveynin gündelik uyumu, kadınlık veya erkeklığe atfedilen sabit rollerden çok, hanenin ihtiyaçlarına göre geliştirilen ilişkisel pratikler üzerinden değerlendirilmelidir.

Tek ebeveynliğin etkisi, ailenin yaşam döngüsündeki zamanlamasına, süresine ve sonraki geçişlere göre farklılaşmaktadır. Hill (1986), boşanmış, dul kalmış ve yeniden evlenmiş ailelerin birbirinden farklı gelişim aşamaları izlediğini belirtmektedir. Kara'nın (2022) yeniden evlenme ve boşanma döngüsünü deneyimleyen dezavantajlı tek ebeveynli ailelere ilişkin araştırması da tek ebeveynliğin sabit bir hane durumundan çok, evlilik, boşanma, yeniden evlenme ve sosyal destek ilişkileri içinde değişen bir yaşam deneyimi olduğunu göstermektedir. Çocuğun yaşı, geçişin gerçekleştiği dönem, tek ebeveynliğin süresi ve yeni aile ilişkilerinin kurulma biçimi, ailenin ihtiyaçlarını ve başa çıkma kaynaklarını değiştirebilmektedir. Bu nedenle hayatta kalma stratejileri yalnızca mevcut hane yapısıyla değil, ailenin zaman içinde geçtiği dönüşümlerle birlikte incelenmelidir.

Aile sağlığı, aidiyet ve uyum açısından sosyal destek ile iletişim birlikte işleyen kaynaklardır. Hanson ve Sporakowski'nin (1986) değerlendirdiği çalışmalar, arkadaş ve akraba desteğinin tek ebeveynli ailelerde farklı sorun alanlarını hafiflettiğini göstermektedir. Aslantürk'ün (2017) 766 üniversite öğrencisini

kapsayan karma yöntem araştırmasında ise tek ebeveynli aileye sahip katılımcıların aile aidiyetinin; tek ebeveynliğin oluşum nedeni, anne ya da baba reisli hane tipi ve birlikte yaşanmayan ebeveynle ilişkinin niteliğine göre farklılaştığı belirlenmiştir. Bu bulgu, aile biçiminin tek başına açıklayıcı olmadığını; ebeveyn-çocuk ilişkisi, temasın sürekliliği ve zor zamanlarda sağlanan desteğin aidiyet üzerinde belirleyici olduğunu göstermektedir. Böylece destek ağları yalnızca maddi yardım veya çocuk bakımı sağlayan dış kaynaklar değil, aile içi bağlılığı ve psikolojik devamlılığı güçlendiren ilişkisel mekanizmalar olarak değerlendirilmektedir. Demirel ve Boduroğlu'nun (2025) tek ebeveynli aile örüntüsündeki üniversite öğrencilerine ilişkin bulguları da aile algısı ile sosyal hizmet gereksinimlerinin yalnızca hane biçimi üzerinden değil, ilişkisel ve sosyoekonomik koşullarla birlikte değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Tek ebeveynliğe uyum, aile üyelerinin yeni toplumsal rollere yerleşebilmesini sağlayacak kabul edici çevrelerin varlığına da bağlıdır. Burgess (1970), ailelerin büyük bir kesinti sonrasında ekonomik, sosyal ve psikolojik olarak yeniden örgütlenebilmesi için toplumsal desteğe ihtiyaç duyduğunu; benzer deneyimleri paylaştan ebeveyn gruplarının yalnızlığı azaltıp özgüvenin yeniden kurulmasına katkıda bulunabileceğini vurgulamaktadır. Maginn (1983) ise okul, yerel topluluk ve inanç temelli kurumlarda çift ebeveynli aileyi tek norm sayan dil ve uygulamaların terk edilmesini; çocuk bakım desteği, dinleme, danışmanlık ve kapsayıcı etkinliklerin geliştirilmesini önermektedir. Toplumsal kurumların rolü bu açıdan aileyi edilgenleştirmek değil, kendi uyum kapasitesini kullanabileceği koşulları oluşturmaktır.

Tek ebeveynli aileleri "eksik aile" biçiminde değerlendiren tarihsel yaklaşım, aile içindeki değişimi ve yeni rol düzenlemelerini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Ehrmann'ın (1956) aile araştırmalarına ilişkin erken dönem değerlendirmesi, aile çözülmesi ve rol uyumunun aile sosyolojisinin temel inceleme alanları arasında yer aldığını göstermektedir. Daha sonraki çalışmalar ise tek ebeveynli aileyi değişen, deneyim kazanan ve yeni rutinler kurabilen dinamik bir sistem olarak ele almıştır (Richards ve Schmiede, 1993). Bu kuramsal değişim, hayatta kalma stratejilerini yalnızca kayıp sonrasında eski düzene dönme çabası değil, yeni ve işlevsel bir aile düzeni kurma süreci olarak yorumlamayı mümkün kılmaktadır.

Hayatta kalma stratejilerinin bir başka boyutu sosyal dışlanmayla baş etme ve gündelik yaşamı yeniden kurmadır. Adana'da görüşülen boşanmış 20 tek anne arasında damgalanma, ekonomik güçlük ve geleceğe yönelik kaygı birlikte aktarılmıştır (Gönülaçan Özer, 2022). Üsküdar örnekleminde ise görüşülen bazı kadınlar, yakın çevre ilişkilerinin zayıfladığını ve dul ya da boşanmış kadına yönelik toplumsal bakış nedeniyle sosyal yaşamda daha tedbirli davrandıklarını belirtmiştir (Topçu, 2020). Bu yerel bulgular yalnızca ilgili araştırmaların katılımcıları bağlamında yorumlanmalıdır. Şentürk'ün (2008) doğrudan tek ebeveynli ailelere değil kent yoksullarına odaklanan çalışması ise sosyal dışlanmayla baş etme ile kişisel, kültürel ve sosyal etkinliklere katılmayı ayrı yaşam stratejileri olarak ele almaktadır. Bu bulgu tek ebeveynli ailelere genellenmemekte, gelir dışındaki katılım

ve üyelik kayıplarının hayatta kalma analizine neden dâhil edilmesi gerektiğini açıklayan kavramsal bir dayanak olarak kullanılmaktadır. Tek ebeveynin yakın çevreyle ilişkilerini koruyabilmesi ve sosyal etkinliklere katılabilmesi psikolojik devamlılık kadar toplumsal üyeliğin korunması açısından da önemlidir (Savcı Köroğlu, 2022). Özçelik, Ervansel Yüksel ve Koyuncu Şahin (2025), iki ebeveynli ailelerin görüşlerinde tek ebeveynli çocuklara yönelik davranış sorunu beklentisinin yeniden üretilebildiğini göstererek damgalanmanın aile dışındaki toplumsal algılarla da beslendiğine dikkat çekmektedir.

Dördüncü bölümün üç düzeyli çözümlemesi, hayatta kalmanın tek bir stratejiye değil düzeyler arası etkileşime dayandığını göstermektedir. Mikro düzeyde tüketimi kısma, ev içi üretim, zaman ve bakım düzenlemeleri; ilişkisel düzeyde akrabalık, arkadaşlık ve kurumsal bağlantılar; yapısal düzeyde ise istihdam, sosyal güvence, bakım hizmetleri ve sosyal politika koşulları birlikte işlemektedir. Gününbirlik işlerde çalışma, sürekli tüketim kısıntısı ve yardımlara bağımlılık haneyi kısa vadede ayakta tutabilir; fakat sosyal güvence, düzenli gelir ve varlık birikimi yaratmadığında kırılabilirliği yeniden üretebilir. Böylece yapı-eylem ilişkisi, ailelerin etkinliğini mikro ve ilişkisel düzeylerde görünür kılarken bu etkinliğin yapısal olarak eşitsiz biçimde sınırlandırıldığını açıklayan merkezî eksen hâline gelmektedir (Moser, 2006; Yusufoglu ve Kızmaz, 2015).

Bu bölümde tek ebeveynli ailelerin hayatta kalma stratejileri, yalnızca gelir elde etmeye ve tüketimi kısma yönelik ekonomik uygulamalarla sınırlandırılmamış; bakım emeğinin, zamanın, ebeveynlik rollerinin, aile içi sorumlulukların ve sosyal ilişkilerin yeniden örgütlendiği çok boyutlu toplumsal pratikler olarak incelenmiştir. Bu stratejilerin oluşumu mikro düzeyde hane bütçesi ve gündelik yaşam düzenlemeleri, ilişkisel düzeyde akrabalık, arkadaşlık, komşuluk ve kurumsal destek ağları, yapısal düzeyde ise emek piyasası, toplumsal cinsiyet düzeni, bakım rejimi ve sosyal politika mekanizmaları üzerinden çözümlenmiştir. Böylece tek ebeveynlerin kıt kaynaklar karşısındaki etkinliği görünür kılınırken geliştirdikleri pratiklerin her zaman güçlenme sağlamadığı; kimi durumlarda güvencesizliği, bağımlılığı ve eşitsiz sorumluluk dağılımını yeniden üretebildiği ortaya konulmuştur. Bu çerçevede hayatta kalma stratejileri, bireysel becerilerin toplamı olarak değil, ailelerin eyleme kapasitesi ile toplumsal yapının sunduğu imkân ve sınırlılıkların kesişiminde biçimlenen dinamik ve ilişkisel süreçler olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 1. Hayatta kalma stratejilerinin üç düzeyli analitik modeli

Analiz düzeyi	İncelenen süreçler	İlgili yaklaşımlar
Mikro	Bütçe ve tüketim; bakım emeği; zaman kullanımı; aile içi roller	Varlık ve yapabilirlik yaklaşımları; aile dayanıklılığı
İlişkisel	Akrabalık, arkadaşlık ve komşuluk desteği; kurumsal bağlantılar	Sosyal sermaye; aile dayanıklılığı
Yapısal	Emek piyasası; toplumsal cinsiyet düzeni; bakım rejimi; sosyal politika	Toplumsal cinsiyet ve sosyal dışlanma yaklaşımları

Stratejilerin Toplumsal Cinsiyet ve Yoksulluk Bağlamında Değerlendirilmesi

Tek ebeveynli ailelerin hayatta kalma stratejileri, toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü ve kaynak dağılımı içinde biçimlenmektedir. Kadınların bakım emeğiyle, erkeklerin ise gelir sağlayıcılığıyla özdeşleştirildiği normatif düzen, tek anneler ile tek babaların karşılaştıkları baskıları farklılaştırmaktadır. Tek annelerde ücretli çalışma ile ücretsiz bakım emeğinin aynı kişide yoğunlaşması zaman yoksulluğunu ve güvencesiz istihdama yönelme riskini artırırken, tek babalar bakım verme rolünü üstlendiklerinde yerleşik erkeklik beklentilerini yeniden müzakere etmek zorunda kalabilmektedir. Bu nedenle cinsiyet, ebeveynin yalnızca demografik bir özelliği değil; gelir, zaman, bakım ve toplumsal meşruiyete erişimi düzenleyen yapısal bir ilişkidir (Mendes, 1976; Risman ve Park, 1988; Ulutaş, 2009).

Hane içinde geliştirilen stratejilerin bütün üyeler için aynı maliyeti ve sonucu ürettiği varsayılmaz. Tüketim kısıntısının kimlerin ihtiyaçlarını ertelediği, gelir getirici faaliyetin kimin emeğine dayandığı, sosyal yardımın kim tarafından kontrol edildiği ve bakım yükünün kimler arasında paylaşıldığı güç ilişkileriyle bağlantılıdır. Bu yönüyle aile, yalnızca dayanışmanın değil, kaynakların ve sorumlulukların müzakere edildiği bir toplumsal alandır. Kadınların görünmeyen emeği ile hane temelli yoksulluk ölçümlerinin aile içi eşitsizlikleri örtebilmesi, stratejilerin toplumsal cinsiyet ve kuşaklar arası ilişkiler bakımından çözümlenmesini gerekli kılmaktadır (Çağatay, 1998; Ulutaş, 2009).

Tek ebeveynlik ile yoksulluk arasında doğrusal ve kaçınılmaz bir ilişki kurmak sosyolojik açıdan yetersizdir. Kırılabilirliğin düzeyi; ebeveynin sınıfsal konumu, eğitim ve istihdam olanakları, mülkiyet sahipliği, çocuk sayısı, bakım hizmetlerine erişim, sosyal ağların kapasitesi ve kamusal transferlerin niteliğiyle değişmektedir. Lichter, McLaughlin ve Ribar'ın (1997) ABD'de refah yardımları ile kadın reisli hanelerin yaygınlaşması arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırması, ne yardım düzeylerindeki değişimin ne de ekonomik ve evlilik olanaklarındaki daralmanın kadın reisli hanelerdeki yükselişi tek başına açıklayabildiğini göstermiştir. Bu bulgu, sosyal yardımı aile biçiminin temel nedeni olarak gören indirgemeci açıklamaların sınırlarını ortaya koymaktadır. Bazı hanelerde tek ebeveynlik geçici bir gelir kaybı yaratırken bazı hanelerde güvencesiz emek, borçluluk ve sosyal dışlanmayla birleşerek kalıcı yoksulluğa dönüşebilmektedir. Bu farklılaşma, düzenli

gelir, sosyal güvence, erişilebilir bakım hizmetleri ve toplumsal katılımı birlikte gözetken hak temelli politikalara ihtiyaç bulunduğunu göstermektedir (Duncan ve Rodgers, 1987; Sallan Gül, 2005).

TARTIŞMA

Bu çalışmanın üç düzeyli analitik modeli, hayatta kalma stratejilerini yalnızca ailelerin ne yaptığını gösteren bir pratikler listesi olarak değil, çelişkili sonuçlar üreten toplumsal süreçler olarak değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır. Mikro düzeyde bütçe, bakım, zaman ve aile içi roller yeniden düzenlenirken bu kararlar ilişkisel düzeydeki sosyal ağlara ve yapısal düzeydeki emek, bakım ve refah düzenlemelerine bağlıdır. Bu nedenle aynı pratik bir yandan hanenin gündelik devamlılığını sağlayabilirken diğer yandan bağımlılığı, güvencesizliği veya eşitsiz iş bölümünü yeniden üretebilir. Tartışmanın merkezinde stratejilerin varlığından çok, hangi koşullarda kimlere hareket alanı açtığı ve maliyetinin kimler tarafından taşındığı sorusu yer almaktadır.

İlk gerilim, strateji geliştirmek ile güçlenmek arasındaki farktır. Tüketimi azaltmak, borçlanmak, ev içi üretime yönelmek veya bakım saatlerine uygun geçici işler bulmak, ailenin kriz karşısında etkinlik gösterebildiğini ortaya koyar; ancak bu pratiklerin varlığı gelir, güvence ve karar verme kapasitesinin arttığı anlamına gelmez. Yapabilirlik yaklaşımı açısından güçlenme, yalnızca eldeki kaynaklarla yaşamı sürdürmek değil, kişi için değerli seçenekler arasında gerçek bir tercih yapabilme alanının genişlemesidir. Bu bakımdan sürekli fedakârlık yaparak haneyi ayakta tutmak bir uyum başarısı olduğu kadar seçenek yoksunluğunun da göstergesi olabilir. Mikro düzeydeki etkinliği güçlenme olarak adlandırabilmek için düzenli gelir, zamana hükmedebilme, bakım desteği ve geleceğe ilişkin karar kurabilme kapasitesinin birlikte artması gerekir.

İkinci gerilim, sosyal ağların hem destek hem bağımlılık üretebilmesidir. Akrabalık, arkadaşlık ve komşuluk ilişkileri para, gıda, çocuk bakımı, barınma ve duygusal destek sağlayarak kurumsal hizmetlerin boşluğunu doldurabilir. Bununla birlikte karşılıklı beklentisi, mahremiyet kaybı, aile büyüklerinin karar süreçlerine müdahalesi, damgalanma korkusu ve desteğin istenildiği anda geri çekilebilmesi, sosyal sermayeyi koşulsuz bir koruyucu kaynaktan çıkarır. Aksan'ın (2014) kent yoksullarına ilişkin bulguları doğrudan tek ebeveynli ailelere ait değildir; ekonomik kaynakları sınırlı ağlarda desteğin yoksulluğu ortadan kaldırmak yerine yoksunluğu üyeler arasında dolaşıma sokabilmesini açıklayan ilişkisel bir çerçeve sunmaktadır. Tek ebeveynli yalnız annelere odaklanan Boztılki'nin (2022) bulgularıyla birlikte düşünüldüğünde, önemli olanın yalnızca ağın varlığı değil, desteğin niteliği, sürekliliği, karşılığında talep edilen yükümlülükler ve ebeveynin özerkliğini ne ölçüde koruduğu anlaşılmaktadır.

Üçüncü gerilim, aile dayanıklılığı söyleminin kamusal sorumluluğu aileye aktarma riskidir. Dayanıklılık yaklaşımı tek ebeveynli aileleri edilgen mağdurlar olarak görmeyi engelleyerek iletişim, problem çözme ve rol esnekliği gibi kapasiteleri görünür kılar. Ancak sürekli tasarruf etmek, birden fazla işte çalışmak, bakım açığını aile içinde kapatmak veya

akrabalık desteğine bağımlı kalmak “başarılı baş etme” olarak yüceltildiğinde, erişilebilir bakım hizmetlerinin, güvenceli istihdamın ve sosyal güvenliğin yokluğu olağanlaştırılabilir. Böyle bir kullanımda dayanıklılık, yapısal riskleri azaltmak yerine ailelerden bu risklere daha iyi uyum sağlamalarını isteyen normatif bir beklentiye dönüşür. Bu nedenle dayanıklılık bireysel ya da ailesel bir erdem değil, kamusal kaynaklar ve ilişkisel desteklerle birlikte üretilen bir kapasite olarak ele alınmalıdır (Patterson, 2002).

Dördüncü gerilim, sosyal yardımların koruyucu işlevi ile kalıcı güvence yaratma kapasitesi arasındadır. Nakit, gıda, yakacak ve eğitim yardımları gelir kaybının en ağır sonuçlarını sınırlandırabilir, borçlanmayı erteleyebilir ve çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayabilir. Buna karşılık yardımların düzensiz, düşük tutarlı, koşullu veya başvuru süreçlerinin damgalayıcı olması, ailelerin geleceğe dönük plan kurmasını engelleyebilir. Sosyal yardım bu durumda yoksulluğu sona erdiren bir hak olmaktan çok, haneyi kırılganlık eşiğinin hemen üzerinde tutan geçici bir tampon işlevi görür. Koruyucu desteğin güçlendirici güvenceye dönüşmesi; düzenli gelir, sosyal sigorta, nafaka mekanizmaları, erişilebilir bakım hizmetleri ve istihdam politikalarıyla bütünleştirilmesine bağlıdır (Daşlı, 2016; Sallan Gül, 2005).

Beşinci gerilim, enformel çalışmanın gelir yaratırken güvencesizliği yeniden üretmesidir. Ev hizmetleri, gündelik işler, evde üretim ve küçük ölçekli satışlar bakım sorumluluğuna göre düzenlenebildiği için tek ebeveynlere kısa vadeli gelir sağlayabilir. Ancak düşük ve düzensiz ücret, sosyal sigorta eksikliği, iş sağlığı güvencelerinin zayıflığı ve pazarlık gücünün sınırlılığı, bu faaliyetlerin uzun vadede yoksulluktan çıkış üretmesini engelleyebilir. Yıldırımalp'in (2011) ev hizmetlerinde çalışan yoksul kadınlara ilişkin araştırması doğrudan tek ebeveynli kadınları incelememektedir; enformel işlerin sağladığı gelir ile yeniden ürettiği güvencesizlik arasındaki yapısal ilişkiyi açıklaması nedeniyle burada karşılaştırmalı bir analitik dayanak olarak kullanılmaktadır. Bu sınır korunarak değerlendirildiğinde, mikro düzeyde çözüm olarak geliştirilen bir pratiğin yapısal düzeyde güvencesiz emek düzeninin yeniden üretim mekanizmasına dönüşebildiği görülmektedir (Ulutaş, 2009).

Altıncı gerilim, çocukların aile içindeki sorumluluklarının dayanıklılık mı yoksa erken yetişkinleşme mi ürettiğidir. Çocukların yaşlarına uygun ev işleri üstlenmesi, bütçe kararlarına katılması ve aile içi dayanışmaya katkıda bulunması aidiyet ve yeterlik duygusunu destekleyebilir. Buna karşılık çocuğun kardeş bakımını sürekli üstlenmesi, ebeveynin duygusal yükünü taşıması, eğitimini veya sosyal yaşamını ikinci plana atması ve hanenin ekonomik sorunlarından yetişkin ölçüsünde sorumlu tutulması, dayanışmanın sınırını aşarak erken yetişkinleşmeye dönüşebilir. Bu ayrım sorumluluğun varlığına göre değil; çocuğun yaşı, yükün sürekliliği, seçim hakkı ve eğitim, oyun ve akran ilişkileri üzerindeki etkisine göre yapılmalıdır. Aile dayanıklılığını yalnızca görevlerin paylaşılmasıyla ölçmek, yoksulluk ve bakım açığının çocuk emeği üzerinden telafi edilmesini görünmez kılabılır.

Yedinci gerilim, tek ebeveynli ailelerin desteklenmesi ile normatif aile modelinin dayatılması arasındaki sınırdır. Ebeveynlik eğitimi, danışmanlık, arabuluculuk ve aile

ilişkilerini güçlendiren hizmetler yararlı olabilir; ancak bu müdahaleler iki ebeveynli evliliği tek sağlıklı aile biçimi olarak kabul ettiğinde tek ebeveynliği düzeltilmesi gereken bir sapma gibi kurar. Destek politikalarının amacı aileyi belirli bir biçime döndürmek değil, bakımın güvenli yürütülmesini, çocuğun haklarının korunmasını ve ebeveynin kaynaklara erişimini sağlamaktır. Aynı yaşayan ebeveynle ilişkinin sürdürülmesi de ancak çocuğun üstün yararı, güvenlik ve bakım sorumluluğunun adil paylaşımı koşullarında desteklenmelidir. Hak temelli yaklaşım, aile biçimine ilişkin ahlaki bir hiyerarşi kurmadan farklı ailelerin işlevsel ve güvenli yaşam koşullarını güçlendirmelidir (Burgess, 1970; Richards ve Schmiede, 1993). McKenry, Clark ve Stone'un (1999) boşanan ebeveynlere yönelik eğitim programı değerlendirmesi, ebeveyn-çocuk ilişkisini destekleyen müdahalelerin yararlı olabileceğini; ancak bu tür programların ekonomik ve yapısal güvencelerin yerine geçirilemeyeceğini göstermektedir.

Makalenin özgün katkısı, bu gerilimleri birbirinden bağımsız sorunlar olarak değil, mikro, ilişkisel ve yapısal düzeylerin kesişiminde üretilen karşıt sonuçlar olarak açıklamasıdır. Mikro düzeyde bir stratejinin aileyi ayakta tutması, ilişkisel düzeyde özerklik kaybına veya yapısal düzeyde güvencesizliğin kalıcılılaşmasına eşlik edebilir; aynı şekilde kamusal bir destek geçici koruma sağlarken uzun vadeli güvence üretmeyebilir. Bu yaklaşım, tek ebeveynli aileleri ne eksiklik modeli içinde edilgenleştirmekte ne de dayanıklılık söylemiyle yapısal sorunların sorumluluğunu aileye yüklemektedir. Özgün sosyolojik öneri, hayatta kalma stratejilerini başarı ya da başarısızlık biçiminde ikili olarak sınıflandırmak yerine, gündelik devamlılık, özerklik, güvence, eşitlik ve çocukların refahı üzerindeki farklı sonuçları birlikte değerlendirmektedir.

ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE GÜÇLÜ YÖNLERİ

Bu çalışmanın temel sınırlılığı, sistematik derleme protokolüne dayanmayan tematik anlatısal bir inceleme olmasıdır. Kaynak seçimi belirlenen kavramlar ve erişilebilen tam metinlerle sınırlı olduğundan ilgili literatürün tamamını temsil ettiği ileri sürülemez. İncelenen araştırmaların örneklem büyüklükleri, yöntemleri, dönemleri ve yerel bağlamları farklıdır; bu nedenle Van, Elâzığ, Üsküdar, Antalya, Tekirdağ ve Adana gibi belirli alanlarda elde edilen bulgular Türkiye'deki bütün tek ebeveynli ailelere genellenmemiştir. Ayrıca tek annelere ilişkin çalışmaların ağırlığı, tek babaların ve farklı tek ebeveynlik biçimlerinin deneyimlerini karşılaştırmalı olarak değerlendirme imkânını sınırlandırmaktadır. Bu sınırlılıklar doğrultusunda çalışma, yaygınlık veya nedensellik iddiası taşımamakta; mevcut bulgular arasındaki sosyolojik ilişkileri üç düzeyli analitik model içinde yorumlamayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın başlıca güçlü yönü, tek ebeveynli aileleri eksiklik ve sapma yaklaşımlarına indirgemeden, gündelik yaşamlarını sınırlı kaynaklar altında yeniden kuran toplumsal aktörler olarak ele almasıdır. Farklı kuramsal yaklaşımlar ile ulusal ve uluslararası araştırma bulgularını mikro, ilişkisel ve yapısal düzeyleri bir araya getiren ortak bir analitik model içinde değerlendirmesi bütçe, bakım ve zaman düzenlemeleri ile sosyal ağlar, emek piyasası, toplumsal cinsiyet düzeni, bakım

rejimi ve sosyal politika arasındaki karşılıklı ilişkileri görünür kılmaktadır. Yerel araştırmaları kendi örneklem, yöntem ve toplumsal bağlamları içinde aktarması, bağlama özgü bulguların bütün tek ebeveynli ailelere genellenmesini önlerken sosyolojik karşılaştırmaya imkân sağlamaktadır. Ayrıca “tek ebeveynli aile” ile değer yüklü “parçalanmış aile” kategorilerini ayrıştırmayı ve hayatta kalma stratejilerinin yalnızca uyum sağlayıcı değil, bağımlılık, güvencesizlik ve eşitsizlik üretebilen çelişkili sonuçlarını tartışması, çalışmanın eleştirel ve özgün sosyolojik katkısını güçlendirmektedir.

SONUÇ

Tek ebeveynli aileler, aile kurumunun tarihsel koşullar içinde çeşitlenmesinin görünür örneklerinden biridir. Bu ailelerin yaşadığı güçlükleri ebeveynlerden birinin hanede bulunmamasına indirgemek; sınıfsal eşitsizlikleri, toplumsal cinsiyete dayalı bakım düzenini, güvencesiz istihdamı ve sosyal politika eksikliklerini gözden kaçırır. Dolayısıyla tek ebeveynliğin sonuçları, aile biçiminin kendisinden çok, bu aile biçiminin hangi ekonomik kaynaklar, kültürel normlar ve kurumsal düzenlemeler içinde yaşandığıyla ilişkilidir.

Tek ebeveynli haneler tüketimi yeniden düzenleme, gelir getirici faaliyetleri çeşitlendirme, akrabalık ve arkadaşlık ağlarını harekete geçirme, kurumsal desteklere başvurma ve aile içi rolleri yeniden kurma yoluyla gündelik yaşamın sürekliliğini sağlamaktadır. Bu pratikler ailelerin etkinliğini ve uyum kapasitesini gösterir. Ancak sosyolojik anlamda etkinlik, yapısal koşullardan bağımsız değildir; hangi stratejinin kullanılabileceği gelir, zaman, mülkiyet, bakım hizmetleri ve sosyal sermayeye erişim tarafından belirlenmektedir.

Stratejilerin sonuçları aileler arasında eşit biçimde dağılmamaktadır. Toplumsal cinsiyet, sınıf, eğitim, istihdam statüsü ve sosyal ağların niteliği, tek ebeveynin hareket alanını farklılaştırmaktadır. Özellikle tek annelerin ücretli emek ile ücretsiz bakım emeğini birlikte üstlenmesi, yoksulluğun kadınlaşması ve zaman yoksulluğu süreçlerini derinleştirebilmektedir. Enformel çalışma, sürekli tüketim kısıntısı veya yardıma bağımlılık kısa vadede haneyi ayakta tutsa da sosyal güvence ve kalıcı kaynak yaratmadığında kırılganlığı yeniden üretebilir.

Sonuç olarak hayatta kalma stratejileri, tek ebeveynlerin bireysel baş etme davranışlarına indirgenemeyecek toplumsal pratiklerdir. Bu stratejiler, öznenin gündelik yaşamı kurma kapasitesi ile emek piyasası, toplumsal cinsiyet düzeni, sosyal ağlar ve refah kurumlarının sağladığı ya da sınırladığı olanakların kesişiminde oluşmaktadır. McLanahan ve arkadaşlarının (2010) kırılgan ailelere ilişkin değerlendirmesi, tek bir politika aracının yeterli olmadığını; ebeveyn istihdamı, çocuk desteği, ebeveynlik hizmetleri ve aile ilişkilerine yönelik programların birlikte ele alınması gerektiğini göstermektedir. Bununla birlikte bu yaklaşım aile biçimini patolojikleştirmeden ve evliliği yoksulluğun tek çözümü olarak sunmadan kurulmalıdır. Tek ebeveynli ailelere yönelik politikalar güvenceli istihdamı, erişilebilir çocuk bakımını, sosyal güvenliği, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimi ve ayrımcılıkla mücadeleyi birlikte içeren hak temelli bir çerçeveye dayanmalıdır.

TEŞEKKÜR

Bulunmamaktadır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazar herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

YAZAR KATKILARI

Yazar, incelemenin kavramsal çerçevesinin oluşturulması ve tasarımı, literatür taraması, literatürün değerlendirilmesi ve yorumlanması ile makalenin hazırlanması ve revizyonundan sorumludur.

FİNANSMAN

Bu çalışma için herhangi bir finansman desteği alınmamıştır.

YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI

Yapay zekâ destekli araçlar, dil düzenlemesini desteklemek ve seçilen pasajların anlaşılabilirliğini artırmak için kullanılmıştır. Yazar kaynakları bağımsız olarak belirlemiş ve incelemiş, argümanları geliştirmiş ve doğrulamış, el yazmasını gözden geçirmiş ve çalışmanın doğruluğu, bütünlüğü ve son versiyonu için tam sorumluluk üstlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Ahuja, R. D., Capella, L. M. ve Taylor, R. D. (1998). Child influences, attitudinal and behavioral comparisons between single parent and dual parent households in grocery shopping decisions. *Journal of Marketing Theory and Practice*, 6(1), 48–62. <https://www.jstor.org/stable/40469891>
- Aksan, G. (2014). *Yoksullukla baş etmede dayanışma ağlarının rolü: Teorik ve uygulamalı çalışma* [Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi].
- Amis, P. (1995). Making sense of urban poverty. *Environment and Urbanization*, 7(1), 145–158. <https://doi.org/10.1177/095624789500700102>
- Aslantürk, H. (2017). *Tam aileye ve tek ebeveynli aileye sahip üniversite öğrencilerinin aile aidyetlerinin karşılaştırılması* [Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi].
- Boztilki, M. (2022). Tek ebeveynli ailelerde sosyal sermaye gelişimi ve güvenin önemi: Yalnız anneler odaklı bir çalışma. *JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy*, 7(2), 248–262. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/joeep/article/1189405>
- Brown, S. L. (2004). Family structure and child well-being: The significance of parental cohabitation. *Journal of Marriage and Family*, 66(2), 351–367. <https://www.jstor.org/stable/3599842>
- Bumpass, L. L. ve Raley, R. K. (1995). Redefining single-parent families: Cohabitation and changing family reality. *Demography*, 32(1), 97–109. <https://www.jstor.org/stable/2061899>
- Burgess, J. K. (1970). The single-parent family: A social and sociological problem. *The Family Coordinator*, 19(2), 137–144. <https://doi.org/10.2307/582443>
- Çağatay, N. (1998). *Gender and poverty*. United Nations Development Programme, Social Development and Poverty Elimination Division, Working Paper Series, WP 5.
- Danışman-Işık, A. ve Gökovalı, U. (2015). Yoksulluğa subjektif yaklaşım: Mardin-Muğla örneği. E. Özçelik ve E. Taymaz (Der.), *Türkiye ekonomisinin dünü bugünü yarını: Yakup Kepenek'e ve Oktar Türel'e armağan* içinde (ss. 345–364). İmge Kitabevi.
- Daşlı, Y. (2016). Kadın yoksulluğu ile mücadelede eş vefat etmiş kadınlar yardım programı: Sivas örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(33), 130–147. <https://doi.org/10.16992/ASOS.3471>
- Demir, E. (2022). *Tek ebeveynli ailede çocuk ve çocukluk algısı: Antalya'daki kadın ebeveynler üzerine nitel bir çalışma* [Yüksek lisans tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi].
- Demirel, B. ve Boduroğlu, G. (2025). Tek ebeveynli aile örüntüsündeki üniversite öğrencilerinin aile algısı ve sosyal hizmet gereksinimlerinin belirlenmesi. *Sosyoekonomi*, 33(64), 419–446. <https://doi.org/10.17233/sosyoekonomi.2025.02.18>
- Dikeçligil, B. (1995). Türk toplumunda aile tipleri. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi* (Cilt 11, ss. 16–226). İletişim Yayınları.
- Duncan, G. J. ve Rodgers, W. (1987). Single-parent families: Are their economic problems transitory or persistent? *Family Planning Perspectives*, 19(4), 171–176, 178. <https://www.jstor.org/stable/2135169>
- Ehrmann, W. (1956). A review of family research in 1955. *Marriage and Family Living*, 18(2), 168–176. <https://doi.org/10.2307/348646>
- Fırat, M. (2022). Dom kadınlarda enformel bir geçinme stratejisi: Toplayıcılık. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 12(3), 1469–1480. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1134294>
- Fučík, P. (2016). Where are the effects of family structure? The educational level, current partnership, and income level of the Czech adult population socialised in single-parent families. *Czech Sociological Review*, 52(3), 375–402. <https://doi.org/10.13060/00380288.2016.523.263>
- Galvin, K. M., Bylund, C. L. ve Brommel, B. J. (2004). *Family communication: Cohesion and change* (6. bs.). Pearson/Allyn & Bacon.
- Genç, Y. ve Çöpoğlu, M. (2020). Yoksullar. M. Serdar (Ed.), *Dezavantajlı gruplar ve sosyal hizmet el kitabı* içinde (ss. 41–70). Grafiker Yayınları.
- Glick, P. C. (1947). The family cycle. *American Sociological Review*, 12(2), 164–174. <https://www.jstor.org/stable/2086982>
- Glick, P. C. (1977). Updating the life cycle of the family. *Journal of Marriage and Family*, 39(1), 5–13. <https://www.jstor.org/stable/351058>
- Glick, P. C. (1989). The family life cycle and social change. *Family Relations*, 38(2), 123–129. <https://www.jstor.org/stable/583663>
- Gönülağan Özer, A. (2022). *Yeni sosyal risk perspektifinde Türkiye'de tek ebeveynli aile olma deneyimleri: Fenomenolojik bir inceleme* [Doktora tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi].

- Güdekli, D. (2025). Türkiye’de tek ebeveynli aile konulu lisansüstü tezlerin sistematik incelemesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(Özel Sayı), 2528–2544. <https://doi.org/10.17494/ogusbd.1746598>
- Hanson, S. M. H. (1986). Healthy single parent families. *Family Relations*, 35(1), 125–132. <https://www.jstor.org/stable/584291>
- Hanson, S. M. H. ve Sporakowski, M. J. (1986). Single parent families. *Family Relations*, 35(1), 3–8. <https://doi.org/10.2307/584276>
- Hill, R. (1986). Life cycle stages for types of single parent families: Of family development theory. *Family Relations*, 35(1), 19–29. <https://www.jstor.org/stable/584278>
- Kara, F. R. (2022). *Dezavantajlı ailelerde yeniden evlenme ve boşanma döngüsü: Tek ebeveynlik deneyimleri* [Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi].
- Karabıyık, İ. (2012). Türkiye’de çalışma hayatında kadın istihdamı. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 32(1), 231–260.
- Kılıç, S., Boduroğlu, G. ve Alayvaz Güngör, C. (2025). Tek ebeveyn olarak kadınların karşılaştığı sorun, gereksinim ve beklentilerinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 67, 271–289. <https://doi.org/10.30794/pausbed.1541956>
- Laszloffy, T. A. (2002). Rethinking family development theory: Teaching with the systemic family development (SFD) model. *Family Relations*, 51(3), 206–214. <https://www.jstor.org/stable/3700136>
- Lichter, D. T., McLaughlin, D. K. ve Ribar, D. C. (1997). Welfare and the rise in female-headed families. *American Journal of Sociology*, 103(1), 112–143. <https://doi.org/10.1086/231173>
- MacIver, R. M. ve Page, C. H. (1959). *Society: An introductory analysis*. Macmillan.
- Macklin, E. D. (1980). Nontraditional family forms: A decade of research. *Journal of Marriage and Family*, 42(4), 905–922. <https://www.jstor.org/stable/351832>
- Maginn, M. (1983). The single parent family. *The Furrow*, 34(9), 557–559. <https://www.jstor.org/stable/27677699>
- McKenry, P. C., Clark, K. A. ve Stone, G. (1999). Evaluation of a parent education program for divorcing parents. *Family Relations*, 48(2), 129–137. <https://www.jstor.org/stable/585076>
- McLanahan, S., Haskins, R., Garfinkel, I., Mincy, R. B. ve Donahue, E. (2010). Strengthening fragile families. *The Future of Children*, 20(2), 1–8. <https://www.jstor.org/stable/20773702>
- Mendes, H. A. (1976). Single fathers. *The Family Coordinator*, 25(4), 439–444. <https://doi.org/10.2307/582858>
- Meneviş, N. (2019). *Kadın yoksulluğu ile mücadelede ve kadın güçlenmesinde bir kalkınma politikası aracı olarak mikro kredi uygulaması* [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi].
- Moser, C. O. N. (2006). *Asset-based approaches to poverty reduction in a globalized context: An introduction to asset accumulation policy and summary of workshop findings*. Brookings Institution, Global Economy and Development Working Paper No. 1. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1011176>
- Murdock, G. P. (1949). *Social structure*. Macmillan.
- Opçin, E. (2018). *Tek ebeveynli ailelerde çocuk yoksulluğu: Tekirdağ ili alan çalışması* [Yüksek lisans tezi, Kırklareli Üniversitesi].
- Özçelik, T., Ervansel Yüksel, T. ve Koyuncu Şahin, M. (2025). Tek ebeveynli olmak bir dezavantaj mı? İki ebeveynli ailelerin görüşleri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 25(66), 47–78. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.1398412>
- Öztürk, M. S. (2012). *Tek ebeveynli ailelerin yaşadıkları ekonomik güçlüklerin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi].
- Öztürk, M. ve Çetin, B. I. (2009). Dünyada ve Türkiye’de yoksulluk ve kadınlar. *Journal of Yaşar University*, 4(16), 2661–2698. <https://doi.org/10.19168/jyu.65776>
- Patterson, J. M. (2002). Integrating family resilience and family stress theory. *Journal of Marriage and Family*, 64(2), 349–360. <https://www.jstor.org/stable/3600109>
- Richards, L. N. ve Schmiede, C. J. (1993). Problems and strengths of single-parent families: Implications for practice and policy. *Family Relations*, 42(3), 277–285. <https://doi.org/10.2307/585557>
- Risman, B. J. ve Park, K. (1988). Just the two of us: Parent-child relationships in single-parent homes. *Journal of Marriage and Family*, 50(4), 1049–1062. <https://www.jstor.org/stable/352114>
- Sallan Gül, S. (2005). Türkiye’de yoksulluğun kadınsılaşması. *Amme İdaresi Dergisi*, 38(1), 25–45.
- Savcı Köroğlu, İ. (2022). Yeni yoksulluk türleri ve sosyal dışlanma. *19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 100–116. <https://doi.org/10.52835/19maysbd.1011941>
- Sülü Akgül, C. (2026). Tek ebeveynli ailede kadın olmak: Güçlükler, başa etme stratejileri, ihtiyaç ve beklentiler. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 873–890. <https://doi.org/10.11616/asbi.1824732>
- Şengül, T. ve Ersoy, M. (2003). *Kentsel yoksulluk ve geçinme stratejileri: Ankara, Diyarbakır, Şanlıurfa ve Zonguldak kentlerine ilişkin karşılaştırmalı bir değerlendirme*. Sosyal Hizmetler Sempozyumu, Antalya.
- Şentürk, M. (2008). *Yoksulların yaşam stratejileri: Küçük Mustafa Paşa ve Balat örnekleri* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi].
- Talay, M. (2022). *Tek ebeveynli ailelerin çocuk yetiştirmede yaşadıkları sorunlar ve bu sorunlarla baş etme yöntemleri* [Yüksek lisans tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi].
- Timur, S. (1972). *Türkiye’de aile yapısı*. Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

- Topçu, Z. (2020). *Tek ebeveynli ailelerin karşılaştığı sosyoekonomik sorunlarının ve gereksinimlerinin incelenmesi: Üsküdar örneği* [Yüksek lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi].
- Topçuoğlu, A. ve Aksan, G. (2013). Yardımlaşma ve dayanışma ağlarını bir kent yoksulluğu örneği üzerinden okumak: Konya. *İdealkent*, 8, 250–269.
- Topgöl, S. (2013). Türkiye’de yoksulluk ve yoksulluğun kadınlaşması. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(1), 277–296.
- Turan, E. F. (2011). Aile ve değişim. A. Kasapoğlu ve N. Karkıner (Ed.), *Aile sosyolojisi* içinde (ss. 236–253). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Turgut, A. Ş. (2019). Türkiye’deki gelir eşitsizliğinin toplumsal cinsiyet, kadının istihdamı ve kadın yoksulluğu açısından değerlendirilmesi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 38, 315–329. <https://doi.org/10.35343/kosbed.581637>
- Ulutaş, Ç. Ü. (2009). Yoksulluğun kadınlaşması ve görünmeyen emek. *Çalışma ve Toplum*, 2(21), 25–40. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/article/1155332>
- Winch, R. F. (1952). *The modern family*. Holt, Rinehart and Winston.
- Yıldırımaltı, S. (2011). *Kadının yoksullukla mücadelede belirlediği bir strateji olarak ev hizmetinde çalışma* [Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi].
- Yıldırımaltı, S. ve Özdemir, A. (2013). Yapabilirlikten yoksunluk bağlamında Türkiye’de kadın yoksulluğu. *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 2(4), 50–83.
- Yuncu, L. D. (2005). *İki yoksulluk yaklaşımı: A. Sen’in yapabilirlikten yoksunluk teorisi ve toplumsal dışlanma çerçevesinin karşılaştırması*. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Araştırma Raporu.
- Yusufoğlu, Ö. Ş. (2017). Kadın yoksulluğu olgusuna sosyolojik bir yaklaşım: Elazığ örneği. *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(2), 99–126.
- Yusufoğlu, Ö. Ş. ve Kızmaz, Z. (2015). Parçalanmış yoksul ailelerin geçinme stratejileri: Elazığ örneği. *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 1–18.